

В. О. КРУЦ

Нові матеріали трипільської культури в Києві

Під час розкопок на Копир'івому кінці давнього Києва (садиба № 8 по Киянівському провулку) було виявлено залишки поселення трипільської культури, розташованого на краю лесової тераси правого берега Дніпра, понад Кожум'яцьким яром. Топографічно це місце дуже характерне для трипільських поселень.

Знайдено два заглиблені житла і три ями, очевидно, господарського призначення. На жаль, всі вони були пошкоджені пізнішими заглибинами (епохи Київської Русі і ямами кінця XIX—XX ст.). Контури жител і ям позначилися на глибині 1,0—1,2 м від сучасної поверхні. Заповнення — світлий, слабогумусований суглинок з великою кількістю культурних залишків (уламки кераміки, шматки печини, кістки тварин тощо).

Житло I частково було перекрите мурованим фундаментом, і тому розкопати змогли лише його північну частину (менше половини). Довжина північної стінки — близько 4 м; біля східної — розташовувалась яма (№ 3) коритоподібної форми, майже повністю знищена напівземлянкою XI ст. Простежити вдалося лише її дно, що збереглося нижче долівки давньоруського житла.

Житло II теж дуже пошкоджене пізніми сміттєвими ямами. Розчищено його східний кут і більшу частину північно-східної стінки. Майже впритул до неї прилягала яма овальної форми (№ 2), південна половина якої знищена, тому довжину її визначити не вдалося (ширина — 1,25 м).

Яму № 1 виявлено на відстані 2—2,5 м від схилу плато. Це єдиний об'єкт, що зберігся у більш-менш непошкодженому вигляді. В плані вона має підтрикутну форму, досить неправильну; стінки прямовисні в західній частині і похилі — в східній. Розміри: по лінії північ-південь — 2,1 м, по лінії схід-захід — 2 м; дно розчищене на глибині 1,55 м від сучасної поверхні.

Матеріали з жител і ям представлені уламками посуду та двома фрагментами антропоморфних статуеток. За технологією кераміка поділяється на три групи: лощену, «кухонну» та розлисну.

Лошений посуд мав у глини домішку дрібного піску. Поверхня добре заглажена і підлощена. Колір в залежності від випалу чорний, сірий або брунатний. Форма посуду різноманітна: горщики, амфори, глечики, кратери та миски. Горщики представлені лише одним фрагментом вінець, характерним для біконічних посудин трипільської культури етапу С/І на Київщині (Чапаївка, Козаровичі, Софіївка II).

Амфори біконічні, великих розмірів, з досить вузькою шийкою, невеликими, відігнутими назовні вінцями й двома невеличкими вухками над плічками. Звичайно, вони неорнаментовані. Це дуже поширена форма пізньотрипільської кераміки на Київщині (Чапаївка, Козаровичі, Софіївка II, Підгірці) та взагалі у Середньому Подніпров'ї.

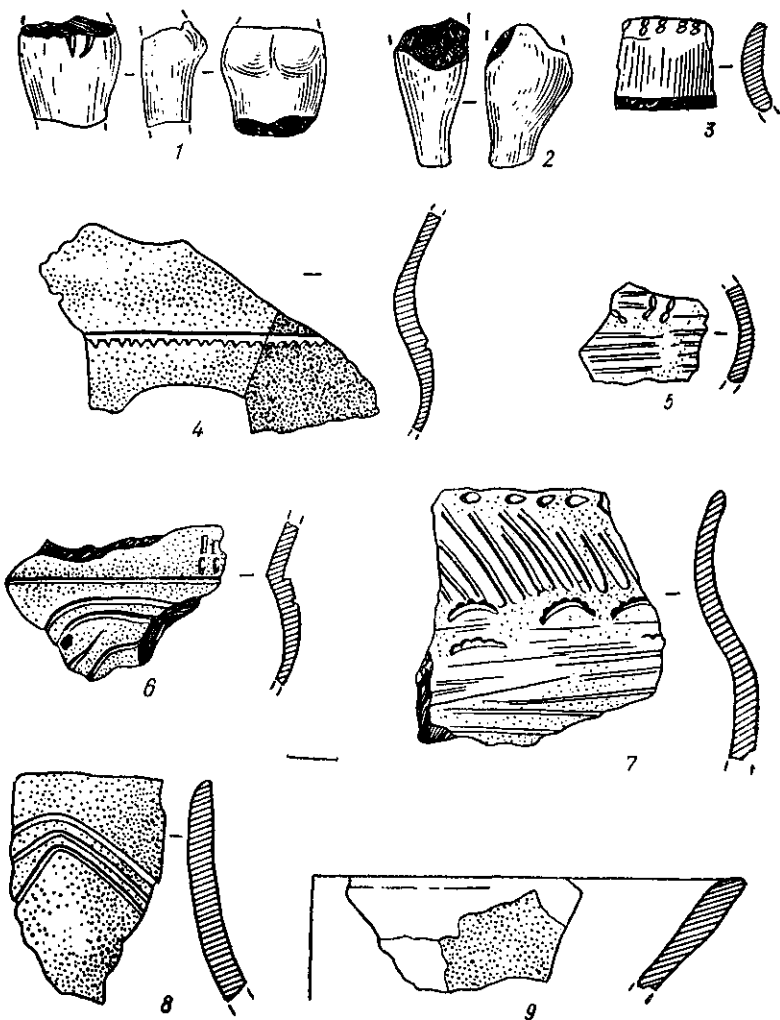

Рис. 1. Фрагменти кераміки та статуєток з поселення трипільської культури в Києві.

Глечики можна поділити на дві групи. До першої належать приземкуваті, з високою шийкою посудини, позбавлені орнаменту (два екземпляри); до другої — добре лощений глечик, що за формою (порівняно широкі плічка) наближається до горщиків. По шийці він оперезаний прокресленою лінією, а під нею — стрічкою наколів (рис. 1, 4). Якщо глечики першої групи знаходять повну аналогію в пам'ятках типу Чапаївка, то друга більш характерна для пізніших пам'яток Київщини — лукашівських (Софіївка II, Підгірці II та інші).

Кратери також мають аналогії в пам'ятках чапайвського типу. Це посудини, висока шийка яких розширюється догори, а вінця за діаметром часто перевищують чітко окреслені плічка. Нижня частина тулуба конічно звужена до дна. Найбільш поширений орнамент — зигзагоподібна стрічка з прокреслених ліній на шийці та овали з таких самих ліній на нижній частині тулуба, розімкнуті поблизу дна (рис. 1, 6, 8).

Найбільше знайдено уламків мисок. За профілем останні поділяються на конічні і напівсферичні. За формою вінець серед конічних в свою чергу виділений миски із заокругленим та скошеним до середини краєм, що має закраїнку (рис. 1, 9). Останні типові для чапайвських

пам'яток. Серед напівсферичних мисок є із загнутим до середини краєм. Такі посудини тільки з'являються в Чапаївці, дещо більше їх в Козаровичах, але найчастіше вони трапляються в найпізніших пам'ятках трипільської культури Київщини та Східної Волині.

Так звані «кухонні» посуд представлені уламками широко відкритих горщиків з короткими прямими або трохи розхиленими вінцями. Шийка звичайно вкрита прямовисними, а тулуб — безсистемними смугами розкосів. Виготовлені вони з глини, що має домішку дрібного піску і лише в двох випадках — подрібненої черепашки. Взагалі для Трипілья етапу В/ІІ — С/І характерний кухонний посуд з такою домішкою; лише чапаївська група пам'яток має аналогії описуваному комплексу (тут переважає домішка піску, а в Козаровичах ця група взагалі єдина). Прикрашалися кухонні горщики насічками або відбитками гребінцевого штампа по краю вінця та смугами дужок, ямок, наколів у нижній частині шийки. Один з невеликих горщиків був прикрашений по краю вінця і над плічками відбитком шнура, що є характерним для кераміки з Чапаївки (рис. 1, 3, 5, 7).

Розписна кераміка виготовлена з добре відмуленої глини кремовею або цегляною кольору, вкрита рожевим ангобом та малюнком, виконаним темно-брунатою фарбою. Черепки погано збереглися, тому система розпису не встановлена.

Статуетки за стилем характерні для початку пізнього етапу трипільської культури Подніпров'я (рис. 1, 1, 2).

Таким чином, речовий матеріал, тип жител і топографія його розміщення свідчать, що дане поселення належить до початку пізнього етапу трипільської культури Середнього Подніпров'я. Його слід включити до пам'яток чапаївського типу, що безпосередньо змінюють пам'ятки типу Коломийщини І і передують лукашівським. За деякими ознаками можна навіть віднести поселення до заключної пори розвитку пам'яток чапаївського типу і синхронізувати його з поселенням в Козаровичах.

В. А. КРУЦ

Новые материалы трипольской культуры в Киеве

Резюме

Во время раскопок на Копырьевом конце древнего Киева было частично исследовано поселение трипольской культуры:

Здесь открыты остатки двух углубленных жилищ и трех ям хозяйственного назначения, среди заполнения которых были встречены обломки антропоморфных статуэток и керамика (лощеная, кухонная, расписная), характерная для памятников начала позднего этапа трипольской культуры Киевщины (чапаевский тип).

Є. В. МАХНО

Пам'ятки типу Дитиничів і Компаніївський могильник

Проблема взаємозв'язків археологічних культур останнім часом стає найбільш актуальною. Особливої гостроти вона набирає в зв'язку з вивченням черняхівської культури, вирішення основних питань якої певною мірою поставлене в пряму від неї залежність. В цьому плані певне місце посідає питання про взаємні зв'язки між населенням Середнього Придніпров'я і Прибалтики в першій половині І тисячоліття н. е. і, зокрема, висловлена Ю. В. Кухаренком гіпотеза про пам'ятки, анало-